



Dubbele achterstand is onmiskenbaar

Allochtone vrouwen op de arbeidsmarkt ¹

Henriëtte Neuijen

Een themanummer over allochtone vrouwen en de arbeidsmarkt veronderstelt dat er verschillen zijn die specifieke aandacht verdienen. In hoeverre is dat zo? En in welk opzicht is de positie van allochtone vrouwen dan anders? Een kort en bondig antwoord daarop is onmogelijk; daarvoor zijn er teveel verschillen tussen vrouwen. Wat allochtone vrouwen gemeenschappelijk hebben is hun dubbele achterstand. Zij hebben zowel te maken met belemmeringen die etnische minderheden ervaren, als met de drempels die vrouwen tegenkomen.



Een paar jaar geleden kopten de kranten met positief nieuws over allochtone meisjes en hun schoolprestaties. Dat feit op zich was al een verademing, na de vele berichten over taal- en onderwijsachterstanden van allochtone kinderen. De boodschap was dat meiden met een enorme inhaalslag bezig zijn en hun onderwijsniveau met grote sprongen vooruitgaat; iets sneller zelfs dan allochtone jongens. Deze trend is bestendig.

De Sociale Atlas van vrouwen uit etnische minderheden² die in maart 2006 is uitgekomen en die als bron is gebruikt voor dit artikel, laat zien dat onderwijs geen seksespecifiek probleem meer is. Het thuishouden van dochters is niet meer aan de orde.

De instroom van meisjes naar havo en vwo is toegenomen, opnieuw ietsje vaker dan hun broers. Dat geldt ook voor meisjes uit nieuwe vluchtelingengroepen (Iran, Irak, voormalig Joegoslavië, Afghanistan) met uitzondering van de Somalische. Wie haar diploma haalt, stroomt vervolgens vaak door naar de hoogst mogelijke vervolgopleiding. Een studie economie of rechten blijkt een populaire keuze.

Kanttekening

Cijfers zijn cijfers, maar toch zitten er altijd verschillende kanten aan. Wie de scores vergelijkt met die van autochtone meiden, moet constateren dat er nog wel degelijk grote verschillen bestaan. De meeste allochtone leerlingen hebben een flinke taalachterstand, waar zij hun hele schoolloopbaan hinder van ondervinden. En hoe groot de sprong voorwaarts ook is, het percentage autochtone meisjes dat naar havo+ gaat is vele malen hoger, namelijk de helft van de kinderen met hoogopgeleide ouders (dat wil zeggen

dat ten minste een ouder minimaal mavo heeft) en 21% van de meisjes met laagopgeleide ouders (beide ouders maximaal lbo). Dan is het contrast met de 13-19% van de Marokkaanse, Turkse, Surinaamse en Antilliaanse meisjes vrij groot. Het opleidingsniveau van de ouders blijkt heel veel uit te maken voor de schoolloopbaan van hun kinderen. Juist oudere vrouwen zijn slecht opgeleid, of zelfs analfabeet. Ruim 60% van de Turkse en Marokkaanse vrouwen heeft niet meer dan de basisschool afgerond, slechts 20% procent

Aandeel van de niet-schoolgaande bevolking van 15-64 jaar, dat geen of slechts enkele jaren basisschool heeft gevolgd, naar etnische groep of geslacht in 2002 en 2003. (Cijfers overgenomen uit de Sociale atlas).

	V	M
Marokkanen	39	26
Somaliërs	25	12
Afghanen	21	7
Turken	19	9
Irakezen	18	5
(voorm.) Joegoslaven	10	3
Surinamers	6	4
Antillianen	4	4
Iraniers	3	2

een mbo- of hogere opleiding³. In dat licht zou je mogen verwachten dat de kinderen van de jeugd die nu van school komt, nog een grote sprong zullen gaan maken, omdat de huidige generatie zo veel beter is opgeleid. Maar een kanttekening is wel op zijn plaats. Er ontstaat ook een groep (aankomende) moeders die als huwelijksmigrant naar Nederland komt en weinig onderwijs heeft gehad. Marokkaanse en Turkse migrantes zijn relatief vaak ongeschoold. Van de vluchtelingenvrouwen vallen de Iraanse vrouwen in positieve zin op, de Somalische en Afghaanse vrouwen in negatieve zin. Het opleidingsniveau heeft natuurlijk grote consequenties voor de arbeidsmarkt.

Startkwalificatie

Als minimale toerusting voor de arbeidsmarkt hanteert men een havo/vwo-diploma of mbo op niveau twee. Als dat criterium de maatstaf is, is het beeld zorgelijk. Allochtone jonge vrouwen (20-34 jaar) en dan met name Turkse, Marokkaanse en vluchtelingenvrouwen, hebben veel minder vaak een startkwalificatie dan hun autochtone leeftijdgenoten⁴. Turkse en Marokkaanse vrouwen scoren bovendien flink lager dan mannen met dezelfde etnische achtergrond. Bij autochtone vrouwen en vluchtelingenvrouwen is dat juist andersom. Het sekseverschil is bij Surinamers en

Antillianen het grootst, vrouwen scoren met 60% een stuk hoger dan de mannen (51%). Het opleidingsniveau is de belangrijkste bepalende factor voor de positie op de arbeidsmarkt: zowel voor de toegang als voor het functieniveau. Turkse en Marokkaanse vrouwen hebben de laagste functies, Surinaamse en Antilliaanse vrouwen nemen een tussenpositie in en autochtone vrouwen hebben de hoogste functies. Allochtone vrouwen staan in tijden van werkloosheid als eerste op straat, onder andere door flexibele of tijdelijke contracten en komen pas als laatste aan de slag als het economisch beter gaat. De arbeidsdeelname van vrouwen uit diverse groepen verschilt sterk, maar voor alle groepen geldt een flinke groei in de afgelopen tien jaar. Voor Turkse vrouwen gaat het zelfs om een verdubbeling. En voor alle groepen, de huwelijksmigrantes uitgezonderd, geldt dat vrouwen onder de veertig vaker werken dan hun moeders, soms twee tot drie keer zo vaak. Of vrouwen alleenstaand zijn, een partner hebben of thuiswonende kinderen, maakt voor hun arbeidsdeelname niet zoveel uit; alleen voor Marokkaanse vrouwen gaat dat enigszins op. Moeders die er alleen voor staan werken wel minder vaak dan moeders met een partner. Procentueel zijn Surinaamse vrouwen het meest op de

arbeidsmarkt te vinden, alleen autochtone vrouwen met partner en zonder kinderen werken iets vaker. Surinaamse vrouwen zijn dan ook verreweg het vaakst economisch zelfstandig door hun baan, bijna de helft⁵. Ze werken vaak fulltime of in een grote deeltijdbaan met een behoorlijk salaris. Het contrast met vrouwen uit Afghanistan, Irak en Somalië is gigantisch: slechts 4-7% heeft een inkomen uit haar werk boven bijstandsniveau. Als zij werken gaat het relatief vaak om kleine contracten aan de onderkant van de arbeidsmarkt. Toch werken vrouwen uit deze groepen juist weer vaker op een hoog functieniveau dan mannen van dezelfde herkomst.

Een keuze?

Voor de verschillen in arbeidsdeelname kunnen meerdere redenen zijn. Een traditionele kijk op de rolverdeling tussen mannen en vrouwen is er een van. Uit de werkloosheidscijfers blijkt echter dat het lang niet altijd om een keuze gaat om thuis te blijven voor man en kinderen: allochtone vrouwen zijn duidelijk vaker werkloos dan autochtone vrouwen. Werkloos is iemand die een baan van minstens twaalf uur per week zoekt. Dat geldt voor slechts 6% van de autochtone vrouwen en voor 13% van de Surinaamse vrouwen. Andere groepen en vooral de 'nieuwe groepen' zitten daar ver boven, tot aan 50% bij Afghaanse vrouwen en 45% bij Somalische vrouwen. Mannen uit deze groepen zijn minder vaak werkloos, in de andere groepen zijn de sekseverschillen lang niet zo groot. Werkloosheid is in de eerste plaats een probleem dat allochtonen raakt en in de tweede plaats vrouwen vaker treft. Voor nieuwe groepen kan als verklaring aangevoerd worden dat zij relatief kort in Nederland wonen en onvoldoende de weg kennen op de arbeidsmarkt. Een relatief laag opleidingsniveau van nieuwkomers speelt ook een rol (behalve voor de (voormalige) Joegoslaven). Een onderzoek uit 2005 concludeert echter ook, dat



er specifieke belemmeringen zijn voor allochtone werkzoekenden, namelijk: ontoereikende bemiddeling, mismatch tussen zoek- en vindkanalen, verdringen door buitenlandse arbeidskrachten en negatieve beeldvorming en discriminatie bij werving en selectie. Daarnaast blijken reïntegratietrajecten van het UWV minder effectief te zijn voor allochtone vrouwen: ze worden minder vaak dan mannen aangemeld voor een traject, gaan minder vaak daadwerkelijk van start en hebben na afronding minder kans op werkherhvatting. Volgens het UWV komt dat door de dubbele belasting van vrouwen als gevolg van de zorg voor kinderen en huishouden. Om de resultaten te verbeteren zijn op drie plaatsen proeftrajecten gestart voor laagopgeleide allochtone vrouwen. De auteurs van de Sociale atlas hebben zo hun bedenkingen of het argument van dubbele belasting voor alle groepen opgaat; het is wat generaliserend.

Dubbele achterstand bestaat

Gevraagd naar haar oordeel zegt Ans Merens (redacteur van de Sociale atlas en medeverantwoordelijk voor diverse hoofdstukken) dat ze niet verrast, maar wel verheugd is over de trend dat vrouwen van de tweede generatie zo'n enorme sprong vooruit maken. De kwalificatie 'spectaculair' is wat haar betreft niet overdreven.

Hoopgevend is ook dat zoveel jonge vrouwen vast van plan zijn om te blijven werken als ze kinderen krijgen. Maar wat haar toch tegenvalt is dat eigenlijk alle groepen, op alle terreinen, een achterstand hebben op autochtone vrouwen, met als enige uitzondering de arbeidsdeelname van Surinaamse vrouwen. En dat vrouwen bovendien consequent lager scoren

Noten

- 1 Met dank aan Ans Merens (SCP) voor het meedenken over dit artikel.
- 2 Saskia Keuzenkamp en Ans Merens (red), *Sociale atlas van vrouwen uit etnische minderheden*. Den Haag (SCP) 2006.
- 3 Bij autochtone vrouwen heeft 60% een niveau van mbo-plus.
- 4 Turkse, Marokkaanse en vluchtelingen vrouwen scoren respectievelijk 32, 37 en 49%, in contrast met 80% bij autochtone vrouwen.
- 5 De norm voor economische zelfstandigheid is een inkomen, op minimaal het niveau van bijstand voor een alleenstaande. De percentages zijn: Surinaamse vrouwen 47%, autochtone vrouwen 43% en autochtone mannen 73%.



dan mannen. Het verontrust Ans Merens dat zelfs Surinaamse vrouwen, die sociaal-economisch toch goed scoren, zich aanmerkelijk minder gezond voelen in vergelijking met Surinaamse mannen en autochtone vrouwen. De Sociale atlas bevat namelijk ook hoofdstukken over gezondheid, inkomen, geweld tegen vrouwen, vrijetijdsbesteding, maatschappelijke participatie en politieke participatie. In het slothoofdstuk van Saskia Keuzenkamp, is de conclusie dat opleiding en taalvaardigheid niet alleen effect heeft op de arbeidsdeelname. Het daarmee samenhangende lage inkomen leidt ook tot een slechtere gezondheid en minder betrokkenheid bij de maatschappij: minder deelname aan vrijetijdsbesteding, minder vrijwilligerswerk, weinig politieke betrokkenheid. De dubbele achterstand van allochtone vrouwen blijkt onmiskenbaar te bestaan.

Emancipatievraagstuk

De geconstateerde dubbele achterstand heeft als consequentie dat naast beleid gericht op minderheden, emancipatiebeleid even hard nodig is. Statistisch gezien scoren alle vrouwen in Nederland lager dan mannen, behalve op 'traditionele opvattingen'. Keuzenkamp kraakt als besluit nog een stevige noot over het emancipatiebeleid en doet een aanbeveling. De eerste emancipatienota, stelt ze, is

in 1977 verschenen. Sinds de tweede feministische golf vanaf eind jaren zestig zijn de sekseverhoudingen weliswaar revolutionair veranderd, maar veertig jaar was nog niet genoeg om de verhoudingen gelijk te trekken: de emancipatie is nog niet voltooid. De ferme toon die regelmatig wordt aangeslagen en het ongeduld dat tentoon gespreid wordt als het over de emancipatie van allochtone vrouwen gaat, is in dit licht wat aanmatigend. Lange tijd is het niet vanzelfsprekend geweest dat de 'gastarbeiders' permanent in Nederland zouden blijven wonen en is er vrij weinig ondersteuning geweest bij hun inburgering. De vele initiatieven om de participatie en positie van allochtone vrouwen te verbeteren zijn pas de afgelopen jaren genomen, onder andere onder invloed van de commissie PaVEM. Uit kwalitatief onderzoek blijkt dat veel allochtone vrouwen graag willen participeren, zo mogelijk via werk, maar ook op andere manieren. Lokale, laagdrempelige projecten waarin zij participeren verdienen daarom alle steun. Maar het initiatief ligt niet alleen bij de vrouwen zelf. Ook de brede maatschappelijke context is een cruciale factor voor ontplooiingskansen. Sociale toegankelijkheid van voorzieningen, uitsluiting op de arbeidsmarkt door discriminatie en het 'witte' karakter van de zorg, hulpverlening, maatschappelijke en politieke organisaties, zijn allemaal factoren die bepalen of mensen zich buitengesloten of juist thuis voelen. ■

Henriëtte Neuijen is beleidsmedewerker bij Enzovoort.